

uchwała Nr XIII/86/07
Rady gminy Szepietowo
z dnia 28 grudnia 2007 r.

w sprawie uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami

Na podstawie art.87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹ (Dz. U. z 2003 Nr 162, poz. 1568. z 2004 r. 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków uchwała się, co następuje:

§ 1. Uchwała się gminny program opieki nad zabytkami na lata 2008 – 2012, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Witold Moczydłowski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZEPIETOWO

Szepietowo, sierpień 2007 rok

I. Wprowadzenie

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego (powinien posłużyć do aktualizacji obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szepietowo).

Przedmiotem jest gmina Szepietowo jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji zabytków objętych programem. Głównym celem programu jest określenie zadań, jakie powinny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są dla wszystkich obiektów zabytkowych i całości problematyki opieki nad zabytkami dla obszaru całej gminy. Głównym założeniem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale lokalnej społeczności i jej zaangażowaniu. Nie ma tu znaczenia forma aktywności – praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest pobudzanie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na uwadze, a także usprawnianie mechanizmów regulujących te kwestie. Program opieki nad zabytkami wymaga cyklicznej aktualizacji, przy czym ten pierwszy (opracowany na pierwsze 4 lata) wydaje się kluczowy dla dalszych programów w tym zakresie. Opierając się na szerokim rozpoznaniu złożonej problematyki konserwatorskiej wyznacza priorytetowe kierunki działań. Modyfikacja programu w przyszłości uwzględniac będzie nowe uwarunkowania prawne i administracyjne; zmieniające się warunki gospodarcze, społeczne i kulturowe; nowe kryteria oceny czy też aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

II. Podstawa prawna opracowania

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568). Ustawa ta nałożyła obowiązek ustawowy do sporządzenia przez samorządy gmin opracowania programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 ustawy program taki sporządza Wójt Gminy na okres 4 lat. Program uchwała rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora zabytków. Co dwa lata Wójt Gminy jest zobowiązany sporządzić sprawozdanie z realizacji programu i przedłożyć je do zaopiniowania właściwej radzie gminy.

Założenia krajowego i wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wynikają z Konstytucji RP.

Program krajowy określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce.

Wytyczne do opracowania programu gminnego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. „Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013” oraz jej przedłużenie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020”.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Szepietowo jest zgodny z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- 1) Strategią Rozwoju Gminy Szepietowo;
- 2) Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Szepietowo.

Oba dokumenty wyznaczają długofalowe kierunki społeczno – gospodarcze rozwoju gminy i sposobów jego realizacji.

Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, po uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z ochrony dziedzictwa materialnego, jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szepietowo (uchwała Nr III/13/06 Rady Gminy Szepietowo z dnia 28 grudnia 2006 r.)

Zasadniczymi celami programu opieki nad zabytkami są:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody, równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. Uwarunkowania formalno – prawne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568), regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania. Obowiązująca Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

- Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska,

- Opieka nad zabytkami polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub

naukową:

- za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji,
- za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa określa także sposób i formy ochrony zabytków. Są nimi:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego, o szczególnej wartości kultury, przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kultury może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora zabytków;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków;
- sporządzenie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami;
- uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowanych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku.

Ustawa o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. W tym także te, które wprost lub pośrednio odnoszą się do ochrony zabytków. Należą do nich zadania obejmujące między innymi następujące kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- promocji gminy.

IV. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków organami ochrony zabytków są:

- 1) Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy, w szczególności:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju,
- podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sprawowanie nadzoru nad działalnością Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych,
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- porządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

V. Założenia wynikające z krajowego i wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Program krajowy określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasada *primum non nocere*,
- zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszelkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasada minimum niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów

zabytkowych.

Wyznaczone zostały w tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami następujące cele działań:

1) W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
- objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
- pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa,
- określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami,
- ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami,
- udoskonalanie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2) W zakresie działań o charakterze systemowym:

- powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa,
- przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) W zakresie systemu finansowania:

- stworzenie sprawnego systemu finansowego ochrony i opieki konserwatorskiej.

4) W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji,
- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwa użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa,
- wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5) W zakresie kształcenia i edukacji:

- utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony,
- kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyczności oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa,
- upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad

konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.

6) W zakresie współpracy międzynarodowej:

- wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie,

- oparcie działań na podjęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości.

Program rozwoju kultury województwa podlaskiego 2002 – 2006 oraz Strategia rozwoju województwa podlaskiego do roku 2010 zakłada, że ochrona dziedzictwa kulturowego to zadanie priorytetowe. Proponuje się następujące działania, które to mają odwrócić negatywne tendencje w ochronie zabytków:

- ustanowienie służb ochrony zabytków na różnych szczeblach samorządu terytorialnego,

- prowadzenie ewidencji i badań wszystkich kategorii zabytków przy współpracy i łączeniu środków finansowych administracji rządowej, samorządowej, właścicieli i użytkowników w celu stworzenia warunków do konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury z pożytkiem dla społeczności lokalnych i regionu,

- ochrona zabytkowego budownictwa drewnianego jako podstawowego wyznacznika tożsamości kulturowej regionu.

VI. Program opieki nad zabytkami a „Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2020”.

Ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. „Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013” oraz jej przedłużenie „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” przyjęte w 2005 r., będące rządowymi dokumentami, tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Przyjęte zostały następujące priorytety:

- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe,

- edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

VII. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy Szepietowo.

Program opieki nad zabytkami gminy Szepietowo zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- strategią Rozwoju Gminy Szepietowo na lata 2001 – 2010 (przyjętą uchwałą Rady Gminy Nr XXIII/171/2001), będącą podstawowym dokumentem decyzyjnym władz samorządowych,

- Plan Rozwoju Lokalnego (przyjętym uchwałą Rady Gminy Nr XV/105/04).

Oba dokumenty wyznaczają długofalowe kierunki społeczno- gospodarczego rozwoju gminy i sposobów jego realizacji.

Celem strategicznym Planu jest zapewnienie optymalnego rozwoju społeczno – gospodarczego i zapewnienie oraz stworzenie możliwie jak najlepszych warunków życia jej mieszkańców.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Szepietowo zostało uchwalone przez Radę Gminy Szepietowo 28 grudnia 2006 r. (Uchwała Nr III/13/06). Określa ono politykę przestrzenną gminy i stanowi dokument, w oparciu o który koordynowane są działania

związane z zagospodarowaniem terenów na obszarze gminy. W części I studium w rozdziale V. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i rozdziale X. Występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych wymienione zostały obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty o wartościach historyczno – kulturowych, w tym archeologiczne. W części II studium w rozdziale Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej wskazano ochronę istniejących wartości kulturowych i krajobrazu a także zalecenia w jaki sposób powinno być kształtowane zagospodarowanie przestrzenne związane ze środowiskiem kulturowym.

VIII. Charakterystyka oraz ocena stanu środowiska kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej gminy Szepietowo.

Gmina Szepietowo leży na Nizinie Mazowiecko – Podlaskiej, w skład której wchodzi Wysoczyzna Wysokomazowiecka. Tworzą ją tereny o mało urozmaiconym krajobrazie, z lekkimi wyniesieniami (najwyższe osiąga 223 m). Obszar ten nosi charakter typowo rolniczy. Wyróżnia się w regionie dość żyznymi glebami IV klasy, zajmującymi prawie 50 % całej powierzchni użytków rolnych. Rolnictwo zajmowało się uprawą pszenicy, żyta, owsa, jęczmienia, a także grochu, prosa, lnu, konopi, buraków cukrowych i ziemniaków, gryki i koniczyny. Obszar dzisiejszej gminy Szepietowo w XI wieku należał do kasztelanii święckiej. Jej stolicą był gród, którego siedziba mieściła się obok obecnej wsi Święck Strumiany. Grunty tej wsi przylegają do granicy gminy Szepietowo. Około 1075 r. gród mazowiecki został nadany biskupom plockim. W dokumencie zawierającym najstarszy inwentarz dóbr biskupich spośród miejscowości dzisiejszej gminy Szepietowo dają się utożsamiać miejscowości Średnica i Wojny. Ostatnia z nazw zapisana jako Wojnowo wraz z okolicą stanowiła wówczas uposażenie kościoła w Zuzieli. Od połowy XIII wieku nasilająca się ekspansja Litwy doprowadziła do kompletnego wyludnienia terenów wschodniego Mazowsza oraz ziem bielskiej i drohickiej. W połowie XIV wieku znalazły się one w obszarze Litwy. Jej granica znów przebiegała w pobliżu kasztelańskiego grodziska w Święcku, przy czym na Mazowszu znajdowały się późniejsze parafie Rosochate i Czyżew, w granicach litewskiej ziemi drohickiej parafie Jabłonka, Wysokie Mazowieckie, Dąbrowa Wielka i Kuczyn, a litewskiej ziemi bielskiej parafie Jabłoń, Dąbrówka, Kulesze, Wyszonki i Domanowo. W 1391 roku Władysław Jagiełło oddał ziemię drohicką księciu Januszowi Mazowieckiemu. Fakt ten spowodował napływ osadników z Mazowsza. Lata rządów Janusza I, to okres najbujniejszego rozkwitu osadnictwa. Osiedlano tu głównie drobne rycerstwo mazowieckie, w postaci niewielkich nadań, prowadzonych równocześnie na całym wschodnim Mazowszu. Wszystkie istniejące dotąd miejscowości zostały założone, lub ponownie zasiedlone w I ćwierci XV wieku. W nieznanym czasie litewski książę Witold zagarnął wschodnią część kasztelanii święckiej wraz ze Święckiem. Uważa się, że miało to miejsce około 1416 roku, a Janusz I utracił na rzecz Litwy ziemię drohicką i suraską. Na Litwie wówczas znalazło się całe terytorium dzisiejszej gminy Szepietowo. Granica podboju litewskiego na ziemiach mazowieckich przecięła nawet tereny niektórych wsi i jedną parafię Dąbrowa Wielka. Ciekawe, że i wówczas rozgraniczenie Mazowsza od ziemi drohickiej, a tej od bielskiej poprowadzono od miejsca lokalizacji starego kasztelańskiego grodu w Święcku. Podziały te dotrwały do III rozbioru Rzeczypospolitej w 1795 r. Granice te miały całkowicie sztuczny charakter i przecinały jednolite geograficznie i osadniczo terytorium i kolonizowanej puszczy Łętowo, rozciągającej się od ujścia Nurca do Bugu, po ujście Śliny do Narwi. Historycznie teren współczesnej nam gminy Szepietowo położony był w 6 różnych parafiach rzymskokatolickich:

- 1) Parafia Dąbrowa Wielka (dawniej zwana Długa Dąbrowa) – wsie: Dąbrowa – Tworki, Dąbrowa – Wilki, Dąbrowa - Moczydły, Dąbrowa – Bybytki, Dąbrowa – Łazy, Dąbrowa – Kaski, Dąbrowa – Zabłotne, Dąbrowa – Gogole, Dołęgi, Stary - Kamień (dawniej Dąbrowa – Kamień), Kamień Rupie (dawniej Dąbrowa- Kamień), Szepietowo – Żaki, Szepietowo – Janówka, Szepietowo- Podleśne, Szepietowo – Wawrzyńce,
- 2) Parafia Wysokie Mazowieckie- wsie: Bryki, Średnica – Jakubowięta, Średnica – Maćkowieța, Średnica – Pawłowięta,

- 3) Parafia Dąbrówka Kościelna (dawniej zwana Wojny – Dąbrówka): Wojny – Izdebnik, Wojny – Piecki, Wojny – Pogorzel, Dąbrówka – Kościelna, Stawiereje – Podleśne, Stawiereje – Michałowięta, Pułazie – Wojdyły, Pułazie – Kujawy, Pułazie – Świerże, Plewki, Włosty – Olszanka,
- 4) Parafia Jabłoń: Jabłoń - Samsony, Jabłoń – Kikolskie, Jabłoń Jankowięta, Moczydły – Stanisławowięta, Moczydły – Jakubowięta, Szymbory – Jakubowięta, Szymbory - Włodki, Szymbory – Andrzejowięta,
- 5) Parafia Wyszonki: Wyszonki – Posele, Wyliny – Ruś, Nowe – Zalesie, Warele – Filipowiecez,
- 6) Parafia Kuczyn: Wojny – Pietrasze, Wojny – Wawrzyńce, Wojny – Krupy, Wojny – Szuby.

Parafia była najniższą jednostką terytorialnej organizacji kościelnej, zarazem społecznością w pewnym sensie zamkniętą, żyjącą własnym wspólnym życiem, pomimo dużego zróżnicowania jej członków, tak pod względem stanowym, jak i majątkowym. Więzy tej grupy kształtowały zwyczajowe i obowiązkowe praktyki religijne w kościele parafialnym, domach i podczas pielgrzymek. W czasie wojny północnej, w 1704 r. tereny gminy były miejscem eskursji szwedzkiego generała Clasbona, który dokonywał grabieży i rozbojów. Szlachta kryła swe mienie w lasach koło Wyliny i Rudki. W latach 1795 – 1807 cały ten obszar zagarnęły Prusy, włączając go do nowo utworzonego departamentu białostockiego. W 1807 r. po klęsce Prus Napoleon przy tworzeniu Księstwa Warszawskiego oddał wschodnią część departamentu białostockiego Rosji. Tereny gminy znalazły się w Księstwie Warszawskim, w departamencie łomżyńskim, który w 1815 r. nazwany został województwem augustowskim, przemianowanym w 1837 r. na gubernię augustowską, wchodził w skład powiatu tykocińskiego, w obwodzie łomżyńskim. Wsie dzisiejszej gminy Szepietowo w 1808 r. znalazły się w kilku administracyjnych gminach. W gminie Dąbrówka Mała były wsie: Dąbrówka Kościelna, Gierałty – Nowe, Gierałty – Stare, Wojny – Izdebnik, Moczydły, Moczydły – Stanisławowięta, Wojny – Piecki, Pułazie, Stawiereje – Michałowięta i Stawiereje – Podleśne. Gmina Dąbrówka Wielka obejmowała Szepietowo – Podleśne. Funkcjonowała też wzmiankowana 24 maja 1835 r. odrębna gmina Wojny – Szuby. Schyłek Rzeczypospolitej zaznaczył się wzrostem kultu świętych, którzy oddali swe życie w męczeńskiej śmierci, broniąc swych ideałów i przekonań religijnych. Dzięki staraniom proboszcza ks. Franciszka Jabłońskiego w 1791 r. zatwierdzony został odbywający się do dzisiaj w Dąbrówce Kościelnej odpust na św. Walentego. Obok św. Anny został wówczas patronem kościoła w Dąbrówce. W Insurekcji Kościuszkowskiej brali udział mieszkańcy terenów dzisiejszej gminy Szepietowo. Wyżej wymienione tereny nie odegrały większej roli w powstaniu listopadowym. Były tylko świadkami przemarszu oddziału Wojsk Polskich na Litwę gen. Dezyderego Chłapowskiego. W 1850 r. zapadła decyzja o budowie kolei Warszawsko – Petersburskiej, przebiegającej przez Szepietowo. Kolej zmieniła znacznie krajobraz, sieć komunikacyjną, charakter kulturowy i strukturę osadnictwa obszaru współczesnej nam gminy Szepietowo. W pobliżu wsi Szepietowo – Janówka ulokowano bazę budowlaną, gdzie zamieszkiwali specjaliści i robotnicy budowlani. Zajęto część gruntów z majątku Szepietowo – Wawrzyńce, należącego wówczas do Aleksandra Kierznowskiego. Budowa kolei trwała w latach 1854 – 1859. Stację kolejową, oddaloną o 116 wiorst od Warszawy w 1890 r. zwano Szepietówką, a osadę jej towarzyszącą nazwano Nowe Szepietowo. Wzniesiono tam murowany budynek stacyjny, 3 inne budynki drewniane, wodociągową wieżę ciśnień, rampy wyładunkowe i magazyny. Pierwszy pociąg ze stacji Szepietowo do stacji Warszawa Wileńska odjechał w 1860 r. Teren gminy był ważnym dla wydarzeń powstania styczniowego 1863 r. Oddanie do użytku w 1862 r. kolei Warszawa – Petersburg sprawiło, że interesowali się tymi obszarami zarówno władze powstańcze, jak i rząd rosyjski. Kolej stwarzała możliwość szybkiego przemieszczania wojsk z Rosji do Królestwa Polskiego. Ważne bitwy odbyły się w Suraziu, Wysokiem Mazowieckiem, Czyżewie, pod Kietlanką. W rejonie Szepietowa odbyło się kilka potyczek, w których brał udział między innymi Władysław Cichorski ps. „Zameczek” 15.II.1863 r. niedaleko stacji kolejowej w Średnicy. Ponownie do utarczki oddziału powstańczego pod Średnicą doszło 9.V.1863 r. dowodzonego przez Ramotowskiego Konstantego ps. „Wawer”. Jeszcze jedna z potyczek pod tą wsią odbyła się 23.VII.1863 r. Powstańczy oddział konny dowodzony przez Feliksa Górskiego psuł tory oraz

niepokoił nieprzyjaciela wzdłuż linii kolejowej warszawsko – petersburskiej. W 1866 r. dokonano ponownego podziału administracyjnego. Siedziby gmin znajdowały się w Wysokiem Mazowieckiem, Kowalewsczyźnie, Klukowie, Piekutach, Sokolach, Poświętnem, Stelmachowie i Szepietowie. Jedynym wyróżnikiem tutejszej społeczności szlacheckiej było przechowywanie tradycji rycerskiej i swoście pojmanego patriotyzmu, które po upadku powstania styczniowego odżyły i nabrały szczególnego znaczenia. Nosicielami tych tradycji były liczne i bardziej wykształcone rodziny ziemiańskie. Wielokrotne zmiany administracji powiatowej i wojewódzkiej w pierwszej połowie XIX w. nie dotyczyły najmniejszej jednostki administracyjnej jaką od wieków stanowiła parafia. Spełniała ona podwójne zadanie: ośrodka religijnego i jednostki administracji państwowej. Kraj dzielił się na województwa, ziemie, powiaty, parafie. Każda parafia posiadała własny cmentarz „parafialny”, szkołę „parafialną”, przytułek „parafialny” dla ubogich, zwany potocznie szpitalem. Proboszcz był urzędnikiem stanu cywilnego, prowadził księgi urodzeń, ślubów i zgonów. Z ambony ogłaszał prawo państwowe, sposoby zapobiegania chorobom ludzi i zwierząt, sprzedaż ziemi, pobór rekruta itp. Po powstaniu styczniowym rząd carski zmienił dotychczasowy status parafii. W 1864 r. utworzono gminy jako najmniejsze jednostki administracji państwowej. Parafii pozostała tylko funkcja religijna. W 1890 r. gmina Szepietowo liczyła 1.070 domów – 7.627 mieszkańców (w tym 288 Żydów). Siedzibą urzędu gminy była Dąbrowa - Wielka. Sąd gminny okręgu II mieścił się w Dąbrówce Kościelnej. W skład gminy Szepietowo wówczas wchodziło: 8 wsi włościańskich, 4 wsie z ludnością mieszaną drobnoszlachecko – włościańską i 38 wsi drobnej szlachty. W latach 1883 – 1902 funkcjonowały polskie szkoły tajne. Polska Organizacja Wojskowa, tajna organizacja wojskowa założona z inicjatywy Józefa Piłsudskiego, w powiecie mazowieckim i gminie Szepietowo, według tradycji miała funkcjonować od 1914 r. O dużych tradycjach POW świadczyły pomniki Odzyskania Niepodległości wystawione przez społeczeństwo w Wysokiem Mazowieckiem, Dąbrówce Kościelnej i Dąbrowie - Wielkiej. Pod naciskiem Rosjan latem 1915 r. odbyła się przymusowa ewakuacja niektórych ziemian (między innymi właściciela Szepietowa - Wawrzyńców), wraz z administracją i robotnikami rolnymi w głąb Rosji. W swoim majątku Dąbrowa -Bybytki udało się pozostać Stanisławowi Włodkowi, który też zatrzymał wielu ewakuujących się do Rosji sąsiadów. Oddziały kozackie paliły opustoszałe po „bieżeńcach” zabudowania. Zabierały bydło i plony. Włodek spowodował, że jego majątek nie został spalony. Pozostali na miejscu okoliczni ziemianie utworzyli Samopomoc Ziemiańską, która administrowała i gospodarzyła w opuszczonych dobrach ziemskich. Siedzibę utworzono w Szepietowie - Wawrzyńcach. 12 sierpnia 1915 r. Niemcy prowadzili z marszu krwawe natarcie wzdłuż linii kolejowej Szepietowo – Racibory. W rejonie wsi Średnica, Jabłoni-Kościelnej i Jabłoni – Rykacze doszło do walki wręcz, w której zginęło po obu stronach kilkaset osób. Na terenie gminy znajdują się cmentarze wojenne, w których są pochowani żołnierze biorący udział w ww. walkach, w następujących miejscowościach: Szepietowo (przy przejeździe kolejowym), Stawiereje - Podleśne, Włosty - Olszanka, Średnica- Pawłowięta, Średnica - Jakubowięta, Wojny - Pogorzelski, Pułazie-Świerze. Powiat Wysokie Mazowieckie od sierpnia 1915 r. był pod okupacją niemiecką. Niemcy dokonywali rekwizycji i bezprawnych zawłaszczeń. W listopadzie 1918 r. kilkuset żołnierzy niemieckich stacjonujących w Wysokiem Mazowieckiem zostało rozbrojonych przez miejscową organizację POW. Zakończenie I wojny światowej umożliwiło organizację Wojska Polskiego. 30 grudnia 1918 r. Sztab Generalny wydał rozkaz o formowaniu w pobliskim Czyżewie 10 Pułku Ułanów. Konserwatyzm omawianego terenu stworzył podstawę dla ruchu konserwatywno – zachowawczego. Czołową postacią w ruchu endeckim był ziemianin – Stanisław Włodek z Dąbrowy- Bybytek. Na teren powiatu docierała prasa, przede wszystkim tygodniki „Zorza” i „Gazeta Świąteczna”, cieszące się poparciem miejscowego duchowieństwa. Przedwojenna gmina Szepietowo liczyła 9.572 mieszkańców. 12 września 1939 r. Podlaska Brygada Kawalerii stoczyła bój w okolicy Dąbrowy – Bybytek z oddziałami Korpusu Guderiana. W czasie bitwy spalono zabudowania wsi i tamtejszego majątku, pozostał jedynie dwór, oddzielony od gumien drzewami parkowymi. We wrześniu 1939 r. w walce z najeźdźcą hitlerowskim poległo w okolicy 30 żołnierzy Wojska Polskiego. Zwłoki poległych żołnierzy pochowano w zbiorowej mogile na cmentarzu w Dąbrowie – Wielkiej. Inna zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego ekshumowanych z terenu

powiatu wysokomazowieckiego znajduje się na cmentarzu parafialnym w Wysokiem Mazowieckiem. 17 września 1939 r. gestapowcy rozstrzelali dwóch mieszkańców wsi Dąbrowa -Bybytki. Ich zwłoki pochowano na cmentarzu w Dąbrowie Wielkiej. W Dąbrówce Kościelnej znajduje się także zbiorowa mogiła 29 żołnierzy polskich poległych we wrześniu 1939 r. w walce z najeźdźcą hitlerowskim. Na cmentarzu w Dąbrówce Kościelnej znajdują się dwa groby żołnierzy poległych w czasie kompanii wrześniowej – Alfons Ławryniec i Józef Rymko. W kompleksie leśnym Wyliny - Ruś znajdują się dwie mogiły żołnierskie z 1939 r. - Józefa Teradeina i Tadeusza Czapięgi. W wyniku porozumienia niemiecko – sowieckiego z 23 sierpnia 1939 r. zwanego paktem Ribentrop – Mołotow, tereny współczesnej nam gminy Szepietowo znalazły się w obszarze przyszłej okupacji sowieckiej. W dniu 26 września 1939 r. teren gminy został zajęty przez oddziały radzieckiej kawalerii. 6 stycznia 1940 roku aresztowano 6 osób: Stanisława i Władysława Dąbrowskich, właścicieli majątek w Wojnach – Pogorzeli, Ignacego Jeleńskiego, właściciela majątku Mazury, administratora lasów mazurskich Antoniego Jaruzelskiego, właścicieli Gieralt - Starych – majątku Kierznowizna – Stanisława Skrzyszewskiego, właściciela majątku Szepietowo – Wawrzyńce prof. Kazimierza Rogoyskiego oraz właściciela majątku Wandzin – Krajewskiego. Aresztantów umieszczono w budynku stacyjnym w Szepietowie, później zawieziono do Łap, a stamtąd do białostockiego więzienia. 22 czerwca 1941 r. NKWD rozstrzelała w Szepietowie 9 Polaków. Okres okupacji niemieckiej był czasem eksterminacji. W 1941 r. żandarmi niemieccy stacjonujący w Szepietowie rozstrzelali 15 osób – Polaków i Żydów – przywiezionych jako zakładników z więzienia w Łomży. Zwłoki ofiar pochowano na cmentarzu w Dąbrówce – Kościelnej. 17 września 1943 r. żołnierze Wehrmachtu rozstrzelali w Dąbrowie – Wilkach 4 miejscowych rolników. Zwłoki ofiar pochowano na cmentarzu parafialnym w Dąbrowie Wielkiej. 11 lipca 1943 r. oddział partyzancki AK stoczył w rejonie Dąbrówki walkę z Niemcami. W toku walki zostało zabitych 5 SS-manów i 3 żandarmów. W maju 1943 r. oddział „Kedywu” w sile 25 żołnierzy pod dowództwem „Karasia” Tadeusza Westwala uderzył na posterunek żandarmerii w Dąbrówce Kościelnej unieszkodliwił żandarmów i uwolnił aresztowanych Polaków. Brawurowe było odbicie 180 jeńców radzieckich w Szepietowie – Wawrzyńcach w kwietniu 1944 r. przez oddział „Kedywu” pod dowództwem por. Romana Ostrowskiego wspólnie z oddziałem dywersyjnym por. Kazimierza Kamińskiego ps. „Huzar”. Na przełomie 1943/1944 r. w obwodzie Wysokie Mazowieckie teren dzisiejszej gminy zaliczany był do rejonu III Wysokie Mazowieckie. Tam szefem placówki Szepietowo był por. Aleksander Szymański, ps. „Wiesław”. 13 sierpnia 1944 r. wojska sowieckie zajęły okolice Wysokiego Mazowieckiego. W gminie Szepietowo 30 wsi było drobnoszlacheckich. Ta część społeczeństwa wiejskiego, dumna ze swojego szlacheckiego pochodzenia, wiekowych tradycji, szczególnie utożsamiała się z hasłami narodowymi i patriotycznymi. W okresie wojny walkę z okupantem hitlerowskim prowadziły: Armia Krajowa i Narodowe Siły Zbrojne. Wykazywały dużą aktywność i skupiały licznych członków. W kwietniu 1945 r. doszło na terenie wsi Dąbrowa – Moczydły do bitwy między UB i oddziałami sowieckimi, a oddziałami zbrojnego podziemia, w której wiele gospodarstw i domów zostało spalonych. W styczniu 1947 r. 60 - osobowy oddział „Huzara” rozbroił w Szepietowie 9 Samodzielny Batalion Operacyjny. Patrol oddziału partyzanckiego por. Kazimierza Kamińskiego „Huzara” za znęcanie się nad aresztowanymi zastrzelił w Szepietowie komendanta powiatowego MO Stanisława Kanię. 1 lipca 1948 r. we wsi Dąbrowa – Tworki został podstępnie zamordowany przez UB komendant Okręgu Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Białystok płk Władysław Żwański, ps. „Iskra”.

1. Archeologia

Według dostępnych danych, na terenie gminy rozpoznano 21 stanowisk archeologicznych, które objęte są ochroną konserwatorską. Żadne stanowisko archeologiczne nie jest wpisane do rejestru zabytków. Omawiane stanowiska archeologiczne – zadokumentowane podczas systematycznych badań inwentaryzacyjnych – prowadzonych w ramach ogólnopolskiego programu „Archeologiczne Zdjęcia Polski (AZP) - reprezentowane są przez zachowane w ziemi – pod warstwą orną lub współczesną warstwą użytkową, ślady obozowisk, osad i cmentarzysk, datowanych od III tysiąclecia przed naszą erą do okresu średniowiecznego i nowożytnego. Pod względem

chronologicznym przeważają tu obiekty z epoki mezolitu, wczesnego i późnego średniowiecza. Istnieją przesłanki o możliwości znalezisk na tym terenie śladów kultury trzcinieckiej rozwijającej się w połowie 2 tysiąclecia, której zanik przypada na drugą połowę 2 tysiąclecia (typowe znaleziska to narzędzia kamienne, przedmioty z brązu, zmarli chowani w prostych jamach lub pod kurhanami). Możliwe są też znaleziska kultury wielbarskiej – okres wpływów rzymskich (zwykle cechuje ją obrządek szkieletowych, ciałopalny i mieszany oraz różnorodne ozdoby -bransolety, naszyjniki, wisiory), która objęła tereny Podlasia w II w.n.e. I trwała do V w.n.e. Stanowiska archeologiczne – ze względu na swoją specyfikę – narażone są na częste niszczenie przy wszelkich działaniach inwestycyjnych związanych z robotami ziemnymi. Toteż podstawowe zagrożenie dla zasobów archeologicznych znajdujących się na terenie gminy stanowi niekontrolowany ruch inwestycyjny. Z rozmieszczenie stanowisk oraz ich niewielkiej ilości należy wnosić, że prace nad AZP na terenie gminy jeszcze się nie zakończyły i w miarę prowadzonych badań ilość stanowisk archeologicznych wzrośnie.

2. Zabytki architektury i budownictwa

Zabytki sakralne

Zabytkową architekturę sakralną reprezentują: zespół kościoła parafialnego w Dąbrówce Kościelnej: kościół murowany z 1875 r. - obiekt wpisany do rejestru zabytków wraz z bramą i ogrodzeniem z końca XIX wieku, murowana kostnica z początku XX w., kapliczka PM Loretańskiej – murowana początek XX w. oraz drewniana dzwonnica z XIX w. Kościół stanowi dominantę wsi. Dzwonnica o konstrukcji słupowej, szalowana, stojąca obok kościoła jawi się jako najstarszy i za razem najcenniejszy zabytek drewnianego budownictwa sakralnego. Na terenie gminy licznie występują kapliczki z początków XX w., z których wpisane do gminnej ewidencji zabytków są: murowana kapliczka z 1862 r. we wsi Szepietowo - Janówka, kapliczka z drewnianą rzeźbą Św. Jana Nepomucena w Szepietowie - Podleśnym, dwie kapliczki murowane z początku XX w. We wsi Wyliny - Ruś, kapliczka murowana we wsi Wojny Szuby Szlacheckie, kapliczka murowana z okresu II wojny światowej we wsi Nowe Zalesie, kapliczka murowana we wsi Dąbrowa - Łazy. Ponadto występuje dużo krzyży przydrożnych z przełomu XIX/XX wieku.

Dworki i folwarki

Zachowane zespoły dworskie znajdują się w Szepietowie - Wawrzyńcach, Nowym Szepietowie Podleśnym oraz we wsi Wyliny- Ruś.

Szepietowo Wawrzyńce – murowany budynek służby dworskiej z lat 10 XX w. wraz z trzema alejami dojazdowymi: lipową, kasztanowcową i grabową, częścią parku krajobrazowego. Zachowały się również słupy bramy wjazdowej, oraz budynek gospodarczy z przełomu XIX/XX w.

Nowe Szepietowo Podleśne – pozostałości po murowanej oborze z 1894 r. (spłonęła więźba dachowa) oraz pozostałości parku dworskiego.

Wyliny - Ruś – murowany czworak i powozownia z początku XX w., fragmenty bramy wjazdowej oraz pozostałości założenia parkowego ze świerkową aleją dojazdową.

Na terenie miejscowości Dąbrowa - Bybytki zidentyfikowano również murowany czworak podworski z końca XIX w.

Budownictwo zabytkowe

Na terenie gminy zachowały się licznie drewniane budynki mieszkalne posiadające wartość zabytkową. Układ przestrzenny typowej zagrody: dom mieszkalny ustawiony do drogi przeważnie kalenicowo (choć występuje też układ szczytowy), za nim prostopadle do drogi sytuowana jest zabudowa inwentarska po jednej lub po obu stronach podwórza. Całość poprzecznie zamyka stodoła ustawiona równolegle do drogi.

Tradycyjne drewniane budownictwo charakteryzuje pewna przesadzistość formy tj. wysokość przyziemia do wysokości dachu jest w proporcji jak 1:1,5 lub 1:1. Części szczytowe ścian są w większości budynków skromnie zdobione listewkami ułożonymi w jodełkę lub pionowo. Elementami zdobiaczymi domy są również narożniki, okna, ganki, czasami drzwi. Najciekawiej zdobione budynki mieszkalne to:

- Średnica - Maćkowięta – domy nr 12, 25, 24, 26;
- Nowe Warele – dom nr 16;
- Jabłoń - Samsony – domy nr 9, 20;
- Wyliny - Ruś – domy nr 14, 15, 17, 36, 38, 42a;
- Dąbrówka Kościelna – domy nr 19, 21, 23;
- Stawiereje - Michałowięta – dom nr 2;
- Wojny - Pogorzal – domy nr 13, 21, 47;

- Dąbrowa - Moczydły – domy nr 1, 3, 10, 18, 20;
- Dąbrowa - Gogole – dom nr 11;
- Stary Kamień – domy nr 14, 22;
- Kamień- Rupie – dom nr 2;
- Włosty -Olszanka – dom nr 11;
- Szepietowo – przy ul. Mazowieckiej domy nr 11,23;
- Szepietowo – przy ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego – dawna leśniczówka nr 7
- Szepietowo – przy ul. Głównej – domy nr. 10, 13, 15, 24;
- Budynki gospodarcze, głównie drewniane współgrają formą z budynkami mieszkalnymi; proporcje wysokości dachu do wysokości przyziemia są jak 2:1, częściej 1:1. Dość charakterystycznym budynkiem gospodarskim regionu podlaskiego były drewniane spichrze, których na terenie gminy zachowało się dużo: Jabłoń - Samsony, Szymbory- Jakubowięta, Średnica - Jakubowięta, Moczydły - Jakubowięta, Stawiereje - Michałowięta, Wyszonki -Posele, Wyliny - Ruś (rok budowy - 1865), Wojny Szuby Włociańskie, Nowe Gierałty, Dąbrowa - Łazy, Stary Kamień, Kamień - Rupie.

Zabudowa mieszkaniowa, pomimo surowych form wystroju architektonicznego oraz przeważnie złego stanu technicznego, zachowała zabytkowy charakter, nadając wsioom specyficzny klimat.

Najcenniejsze zabytki architektury na terenie gminy to pozostałości zabudowy dworskiej: budynek dla służby oraz budynek gospodarczy w Szepietowie - Wawrzyńcach, czworak i powozownia we wsi Wyliny Ruś. Na tle obiektów architektonicznych gminy ciekawy charakter posiadają: murowany budynek Ochotniczej Straży Pożarnej w Dąbrówce Kościelnej, murowany budynek młyna w Dąbrówce Kościelnej. W miejscowości gminnej znajdują się również przykłady ciekawego willowego budownictwa: są to murowane budynki przy ul. Mazowieckiej nr 5 i 15 i murowany budynek przy ul. Lipowej.

3. Parki i cmentarze

Na terenie gminy zachowały się pozostałości trzech parków dworskich: Szepietowo - Wawrzyńce, Nowe Szepietowo - Podleśne i Wyliny - Ruś. Parki te pochodzą głównie z XIX/XX wieku. Są to parki krajobrazowe, zachowane w niewielkim stopniu o zatartym układzie kompozycyjnym.

Na terenie gminy znajdują się cmentarze z okresu I wojny światowej (Bitwa pod Plewkami 1915 r.) w następujących miejscowościach: Szepietowo (przy przejeździe kolejowym), Średnica - Pawłowięta, Stawiereje - Podleśne, Włosty- Olszanka, Średnica - Jakubowięta, Wojny - Pogorzel. W Dąbrówce Kościelnej znajduje się czynny cmentarz wyznania rzymskokatolickiego, wchodzący w skład zespołu kościelnego, a jego najstarsza część jest wpisana do rejestru zabytków.

4. Zabytki techniki i drogownictwa

W ewidencji zabytków figuruje wiatrak koźlak, drewniany z lat 20 XX w. w miejscowości Dąbrowa - Łazy oraz murowany młyn motorowy – elektryczny z 1937 r. w Dąbrówce Kościelnej.

Układ drogowy na terenie gminy kształtował się wraz z początkami osadnictwa w XV w., uregulowany został w II połowie XIX w., po oddaniu do użytku drogi żelaznej Warszawa – Petersburg. Właściciel kilku majątków ziemskich zamieszkały w Szepietowie - Wawrzyńcach – Kierznowski wynegocjował z władzami carskimi lokalizację stacji w Szepietowie, co dało impuls do rozbudowy sieci drożnej, która w tym czasie składała się jedynie z leśnych ścieżek. Wówczas to wybudowano drogę łączącą Szepietowo z Wysokiem Mazowieckiem oraz z Brańskiem.

5. Ruralistyka

Osadnictwo ukształtowane w XV w. utrwalone było przez kolejne stulecia. Obecne układy

zabudowy wszystkich wsi na terenie gminy odpowiadają zasadniczo stanowi historycznemu, różnorodny jest jednak stopień zachowania kompozycji tych układów. Najbardziej czytelny układ przestrzenny zachował się we wsi Dąbrówka Kościelna. Jest to zarazem najstarszy zachowany układ przestrzenny wsi historycznej, objęty strefą ochrony konserwatorskiej. Dominantę wsi stanowi budynek kościoła – który wraz z zespołem obiektów jest wpisany do rejestru zabytków. Układy dróg odzwierciedlają stan regulacji z XIX w. Najważniejsza jest bez wątpienia zbudowana w końcu XIX w. szosa łącząca Szepietowo z Wysokiem Mazowieckiem od północy i z Brańskiej od południa; oraz linia kolejowa Warszawa Wileńska – Petersburg.

6. Krajobraz

Krajobraz gminy stanowi ciekawy i cenny układ kulturowo – przyrodniczy, ujawniający się poprzez harmonijne usytuowanie siedlisk zabudowy wiejskiej, rozłóg pól wśród naturalnych zadrzewień, kompleksów leśnych, przy naturalnych ciekach. Większość wsi charakteryzuje się jednorodnym układem i czytelną kompozycją, jak również w dużej mierze przetrwaniem substancji materialnej o walorach kulturowych lub zabytkowych.

Krajobraz kulturowy wsi, przedstawia się jako typowy układ przestrzenny „okolic” drobnoszlacheckich. Tereny te nie zostały objęte planowanymi akcjami regulacyjnymi, za wyjątkiem planowanych parcelacji na działkach budowlanych dokonanych w Szepietowie Stacji w 1925 r. Wsie mają najczęściej formy przysiółków ulicowych, o raczej skupionej zabudowie zagrodowej lub grup budynków. Budynki ustawione kalenicowo do drogi stanowią formę przeważającą, choć spotykane są również układy szczytowe. Krajobraz wsi został częściowo zaburzony poprzez wymianę starego budownictwa, co objawia się sytuowaniem nowych, murowanych budynków mieszkalnych, nie zawsze pasujących stylem i formą, tuż przy ścianach drewnianych domów. Zjawisko to obecne jest w każdej niemal wsi. Równowaga krajobrazu uległa zachwianiu w Pułaziu - Świerze, gdzie obok ciekawych architektonicznie obiektów, malowniczego układu wsi powstały nowe nieharmonijne inwestycje (silosy, zakład produkcyjny). Z punktu widzenia konserwatorskiego wśród pozostałych wsi ciekawie prezentują się Wyliny - Ruś, Średnica - Maćkowięta, Średnica - Jakubowięta, Średnica - Pawłowięta, gdzie historyczna i tradycyjna zabudowa harmonizuje z formami naturalnego krajobrazu, ukształtowania terenu, lasem, łanami pól; oraz wsie położone w zachodniej części gminy: Dąbrowa -Kaski, Dąbrowa - Zabłotne, Dąbrowa - Gogole, Stary Kamień i Kamień Rupie (typowe ulicówki); wsie w północno - zachodniej części gminy Szymbory, Moczydły.

Generalnie krajobraz gminy Szepietowo cechują: rozległe tereny otwarte, luźno skupiona zabudowa wsi (d. Ulicówki) lub kolonijna oraz skromna lesistość, zachowane układy pól i siedlisk, różnorodna sieć drogowa oraz nieznaczny udział form naturalnych lecz w miarę równomiernie pokrywających obszar gminy.

7. Obszary objęte ochroną wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Obiekty wpisane do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków na terenie gminy Szepietowo

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Opis	Nr. rejestru zabytku
1.	Dąbrówka Kościelna	Kościół parafialny p.w. Św. Anny	Mur, 1875 r, w tym cmentarz przykościelny wraz ze starodrzewem, brama i ogrodzenie kościoła – k. XIX	A-60
2.	Dąbrówka Kościelna	Dzwonnica	Drewniana, ćw. XIX w., w zespole kościoła	A-60
3.	Dąbrówka	Kaplica	PM Mur, k. XIX w., w zespole kościoła	A-60

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Opis	Nr. rejestru zabytku
	Kościelna	Loretańskiej		
4.	Dąbrówka Kościelna	Kostnica	Mur, pocz. XX w, w zespole kościoła	A-60
5.	Dąbrówka Kościelna	Nagrobek Augusta Wojno	Na cmentarzu parafialnym	A-309

Obszary wpisane do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków na terenie gminy Szepietowo.

Lp.	Miejscowość	Obszar	Opis	Nr. rejestru zabytku
6.	Szepietowo	Cmentarz wojenny	Okres I wojny światowej	A-435
7.	Szepietowo Wawrzyńce	Park dworski	Pozostałość zespołu parkowo - dworskiego	A-195
8.	Średnica Pawłowięta	Cmentarz wojenny	Okres I wojny światowej	A-278

Obszary objęte ochroną wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Strefą ochrony konserwatorskiej wyznaczonej w miejscowym ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Szepietowo, unieważnionym ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. objęty został:

- układ historyczny wsi Dąbrówka Kościelna,
- pozostałości założeń dworsko – parkowych w Szepietowie -Wawrzyńcach,
- pozostałości założeń dworsko – parkowych w Wylinach - Rusi.

8. Obiekty będące w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Na obszarze gminy Szepietowo 122 obiektów posiadających wartości kulturowe, zostało wpisane do ewidencji zabytków, w tym:

- 37 budynków mieszkalnych tradycyjnego budownictwa regionalnego,
- 8 zagród,
- 7 elementów założeń parkowych – aleje,
- 1 wiatrak koźlak,
- 5 spichlerzy,
- 17 krzyży przydrożnych,
- 8 kapliczek przydrożnych,

- 39 innych budynków takich jak: młyn motorowy, kolportaż strażacki, mleczarnia, zabudowania kolejowe i gospodarcze podworskie i inne.

9. Gminna Ewidencja Zabytków.

Zgodnie z art. 21 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie gminy (art. 22 pkt 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Gmina Szepietowo posiada ewidencję, która zgodnie z wymogami ma formę zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie wojewódzką ewidencją zabytków prowadzoną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana i weryfikowana.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Opis	Uwagi
1.	Szepietowo Wawrzyńce	Grabowa aleja dojazdowa	XIX/XX w.	
2.	Szepietowo Wawrzyńce	Kasztanowcowa aleja dojazdowa	XIX/XX w.	
3.	Szepietowo Wawrzyńce	Lipowa aleja dojazdowa	XIX/XX w.	
4.	Szepietowo Wawrzyńce	Budynek gospodarczy-obora	I połowa XX w.	Stan dobry
5.	Szepietowo Wawrzyńce	Budynek służby dworskiej	Początek XX w.	Stan dobry
6.	Szepietowo Wawrzyńce	Park dworski	XIX w.	
7.	Szepietowo Wawrzyńce	Budynek kuźni	Początek XX w.	Stan średni
8.	Szepietowo Wawrzyńce	Brama wjazdowa	Początek XX w.	Stan dobry
9.	Nowe Szepietowo Podleśne	Pozostałość parku dworskiego	XIX/XX w.	Krajobrazowy
10.	Nowe Szepietowo Podleśne	Obora murowana	1894 r.	Spalona w grudniu 2004 r.
11.	Szepietowo Podleśne.	Kapliczka przydrożna - rzeźba św. Jana Nepomucena	Połowa XVIII w.	Drewniana, w złym stanie
	Uwaga:			
	Przechowywana w kościele parafialnym p.w. Św. Anny w Dąbrówce Kościelnej			

12.	Dąbrówka Kościelna	Kościół parafialny p.w. św. Anny, w tym cmentarz przykościelny wraz ze starodrzewem, brama i ogrodzenie kościoła	1875 r.	Murowany, stan dobry
13.	Dąbrówka Kościelna	Dzwonnica	1786 r.	Drewniana, Dzwon z 1654 r.
14.	Dąbrówka Kościelna	Kaplica PM Loterańskiej	Koniec XIX w.	Mur, kamień, stan dobry
15.	Dąbrówka Kościelna	Kostnica	Początek XX w.	Murowana, stan dobry
16.	Dąbrówka Kościelna	plebania	1913 - 1924 r.	Stan dobry
17.	Dąbrówka Kościelna	Grób rodziny Mallendowiczów - cmentarz parafialny	1882 r.	Nagrobek Augusta Wojno
18.	Dąbrówka Kościelna	Grób żołnierski - cmentarz parafialny	1939 r.	II wojna światowa
19.	Dąbrówka Kościelna	Grób żołnierski - cmentarz parafialny	1943 r.	
20.	Dąbrówka Kościelna	Pomnik POW	1914-1918-1920	Stan dobry
21.	Dąbrówka Kościelna	Kolportaż strażacki	1936 r.	Stan dobry
22.	Dąbrówka Kościelna	Budynek OSP	1930 r.	Murowany, stan dobry
23.	Dąbrówka Kościelna	Młyn motorowy, elektryczny	1921 r.	Stan zły
24.	Dąbrówka Kościelna 21	Budynek mieszkalny	I połowa XX w.	Stan zły drewniany
25.	Dąbrówka Kościelna	Mleczarnia	1928 - 31 r.	Zlewnia mleka
26.	Nowe Zalesie	Kapliczka przydrożna	I połowa XX w.	murowana
27.	Nowe Zalesie 9	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Stan zły
28.	Wyliny Ruś	Czworak - pozostałość	Początek XX w.	Murowany, stan

		zespołu dworskiego		dobry
29.	Wyliny Ruś	Powozownia - pozostałość zespołu dworskiego	Początek XX w.	murowana
30.	Wyliny Ruś	Aleja świerkowa	I połowa XX w.	
31.	Wyliny Ruś	Fragment parku - pozostałość zespołu parkowo - dworskiego	I połowa XX w.	
32.	Wyliny Ruś	Kapliczka Matki Boskiej Częstochowskiej	1932 r.	murowana
33.	Wyliny Ruś 15	spichlerz	1865 r.	drewniany
34.	Wyliny Ruś 17	Zagroda, dom mieszkalny, chlew drewniany	I połowa XX w.	Stan średni
35.	Nowe Warele 26	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany, stan zły
36.	Nowe Warele 23	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany, stan zły
37.	Obręb Chorążyce	Fragment alei dojazdowej szpaler świerków	I połowa XX w.	
38.	Wojny Pogorzal	Cmentarz wojenny	I wojna światowa	
39.	Wojny Pogorzal 10	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
40.	Wojny Pogorzal	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	
41.	Wyszonki Posele 3	Zagroda- dom mieszkalny, spichlerz	XIX/XX w.	drewniany
42.	Wyszonki Posele 4	Sichlerz(1937 r.), piwnica (1948 r.), Krzyż kamienny (1949 r.)	I połowa XX w.	
43.	Wyszonki Posele 8	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany, stan średni
44.	Wyszonki Posele 9	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
45.	Stawiereje Podleśne	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	1915 r	Kamienny obelisk (94 żołnierzy)
46.	Stawiereje Michałowięta	spichlerz	I połowa XX w.	Drewniany, stan

dobry

47.	Moczydły Jakubowięta 16	Zagroda - dom mieszkalny, budynki gospodarskie	I ćw. XX w.	drewniane
48.	Moczydły Jakubowięta 9	Dom mieszkalny, spichlerz	I połowa XX w.	Drewniane, stan średni
49.	Moczydły Jakubowięta 3	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany, stan dobry
50.	Dąbrowa Wilki	Krzyż przydrożny	1891 r.	Cokół kamienny, krzyż metalowy
51.	Dąbrowa Bybytki	Kapliczka -figura Matki Boskiej	1915 r.	
52.	Dąbrowa Bybytki	Krzyż przydrożny	1894 r.	Cokół kamienny, krzyż -metal.
53.	Dąbrowa Bybytki	Czworak podworski	Początek XX w.	Murowany, stan zły
54.	Dąbrowa Moczydły	Krzyż przydrożny	1889 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
55.	Dąbrowa Łazy	Droźniczówka	Początek XX w.	murowana
56.	Dąbrowa Łazy	Piwnica	1939 r.	murowana
57.	Dąbrowa Łazy	Wiatrak koźlak	Początek XX w.	drewniany
58.	Dąbrowa Łazy	Kapliczka przydrożna - rzeźba św. Jana Nepomucena	Kapliczka 1950 Rzeźba XIX w.	

59.	Dąbrowa Łazy	Krzyż przydrożny	1890 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
60.	Dąbrowa Gogole	Krzyż przydrożny	1984 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
61.	Stary Kamień	Krzyż przydrożny	1885 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
62.	Stary Kamień 33	Spichlerz	1900 r.	drewniany
63.	Stary Kamień 22	Zagroda - dom, stodoła, spichlerz	I połowa XX w.	Drewniane, stan dobry
64.	Kamień Rupie 17	Dom mieszkalny	Lata 20 XX w.	Drewniany, stan zły
65.	Dąbrowa Łazy	stodoła	I połowa XX w.	Drewniana, stan zły
66.	Kamień Rupie 7	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
67.	Plewki	Krzyż przydrożny	1904 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
68.	Włosty Olszanka	Krzyż przydrożny	1904 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
69.	Włosty Olszanka	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	1915 r.	
70.	Szepietowo Żaki	Krzyż przydrożny	1900 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
71.	Szepietowo Janówka	Kapliczka przydrożna - upamiętniająca otwarcie kolei	1862 r.	murowana
72.	Nowe Gierały	Dom mieszkalny	1931 r.	murowany
73.	Szepietowo	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	1915 r.	
74.	Szepietowo ul. Mazowiecka	Dworzec kolejowy	XIX/XX w.	murowany

75.	Szepietowo ul. Kolejowa	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	murowany
76.	Szepietowo	Mogiła żołnierska z II wojny światowej	1939 -1945 r.	pomnik
77.	Szepietowo ul. Mazowiecka	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
78.	Szepietowo ul. Mazowiecka	Budynek gospodarczy	22.06.1941 r.	Miejsce rozstrzelania przez NKWD 9 Polaków
79.	Szepietowo ul. Mazowiecka	Dom mieszkalny (styl dworkowy)	Lata 30 XX w.	murowany
80.	Szepietowo ul. Mazowiecka	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
81.	Szepietowo ul. Lipowa 3	Dom mieszkalny (styl dworkowy)	Lata 30 XX w.	murowany
82.	Pułazie Świerże	Krzyż przydrożny	1896 r.	
83.	Średnica Jakubowięta	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany działka nr 17
84.	Wyliny Ruś	Mogiła żołnierska	Wrzesień 1939 r.	Krzyż betonowy
85.	Średnica Jakubowięta 13	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany
86.	Średnica Maćkowieća	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany działka nr 50
87.	Średnica Maćkowieća	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany działka nr 51
88.	Średnica Maćkowieća 11	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany
89.	Średnica Maćkowieća 2	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany
90.	Średnica Pawłowięta	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	1915 r.	Stan dobry
91.	Nowe Zalesie	Krzyż przydrożny	1905 r.	Cokół kamienny,

				krzyż metal.
92.	Wojny Szuby Szlacheckie 6	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
93.	Wojny Szuby Szlacheckie 2	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
94.	Wojny Szuby Szlacheckie 9	Kapliczka przydrożna-wewnątrz figura Jezusa	1935 r.	Murowana, stan dobry
95.	Wojny Szuby Włociańskie 37	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
96.	Wojny Szuby Włociańskie 40	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
97.	Wojny Wawrzyńce 7	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
98.	Wojny Wawrzyńce 19	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
99.	Wojny Wawrzyńce 23	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
100.	Wojny Pietrasze 7A	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
101.	Wojny Pietrasze 4	Dom mieszkalny	Lata 20 XX w.	drewniany
102.	Nowe Warele 15	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
103.	Wojny Pogorzal	Krzyż przydrożny	1929 r.	betonowy
104.	Dąbrowa Dołęgi	Krzyż przydrożny	1894 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
105.	Dąbrowa Dołęgi 3	Dom mieszkalny	Lata 30 XX w.	drewniany
106.	Dąbrowa Zabłotne	Mogiła z II wojny światowej	1939 -1945 r.	Pień drzewa z umocowanym krzyżem
107.	Szymbory Andrzejowięta	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół kamienny, krzyż metal.
108.	Szymbory Włodki	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół kamienny, krzyż metal.

				Działka 111/1
109.	Szymbory Włodki	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół kamienny, krzyż metal. Działka 107
110.	Szymbory Jakubowięta	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół kamienny, krzyż metal.
111.	Szymbory Jakubowięta	Spichlerz	I połowa XX w.	drewniany
112.	Jabłoń Kikolskie	Krzyż przydrożny	1932 r.	Cokół kamienny, krzyż metal.
113.	Jabłoń Kikolskie	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół betonowy, krzyż metal.
114.	Jabłoń Samsony	Spichlerz	I połowa XX w.	drewniany
115.	Jabłoń Samsony	Krzyż przydrożny	I połowa XX w.	Cokół kamienny, krzyż metal.
116.	Jabłoń Samsony 9	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
117.	Średnica Pawłowięta	Kapliczka przydrożna - rzeźba Jezusa	1940 r.	betonowa
118.	Średnica Pawłowięta 22	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	Drewniany, kryty słomą
119.	Szepietowo ul. Mazowiecka 13	Dom mieszkalny	I połowa XX w.	drewniany
120.	Dąbrówka Kościelna	Krzyż	I połowa XX w.	Cokół betonowy, krzyż metal.
121.	Dąbrówka Kościelna	Grób Piotra Tyszki	1870 r.	Pomnik betonowy
122.	Wyliny Ruś	Mogiła żołnierska	Wrzesień 1939 r.	Krzyż betonowy

10. Zabytki ruchome

- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Puszka barokowa z datą 1664 r. i inicjałami: I.W.Z.S.W,
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Ornat z kolumną z pasa kontuszowego słuckiego z 4-

tej ćwierci XVIII w,

- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Ornat biały z haftem regencyjnym, ok. 1720 r.
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Ołtarz boczny. Obraz Matki Boskiej Różańcowej z ok. 1620-30 r. Renesansowy. Tło z przedstawieniem wszystkich stanów społecznych i rozległym pejzażem z miastem,
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Monstrancja klasycystyczna (zap. Fundacji Macieja Woyno, z 1796 r.), wykonana przez złotnika warszawskiego Jana Jerzego Bandau,
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Kielich barokowy, z ok. 1630-40,
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Kielich barokowy z ok. 1630-40,
- Dąbrówka Kościelna – Kościół parafialny. Barokowa rzeźba Św. Jana Nepomucena z 1801 r. (drewniana).

IX. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

- 1) Planowe i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków;
- 2) Racjonalne wykorzystanie gminnych funduszy na prace ratownicze, konserwatorskie i dokumentacyjne;
- 3) Uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy;
- 4) Powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gospodarczego oraz polityką przestrzenną gminy;
- 5) Integracja ochrony dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury);
- 6) Wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych;
- 7) Powstrzymanie degradacji zagrożonych obiektów zabytkowych i obszarów oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania;
- 8) Wspieranie starań właścicieli zabytkowych obiektów sakralnych o ich właściwe zabezpieczenie.

X. Planowane działania z zakresu ochrony zabytków

- 1) Działania ogólne:
 - okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
 - prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenie gminnych parków, cmentarzy oraz przy alejach (np. alejach dojazdowych do parku tzw. lipówce i kasztanówce),
 - restauracja grabówki, czyli tzw. szpaleru i wytyczenie ścieżki spacerowej zamykającej się w kwadracie : od siedziby PODR – kasztanówka – grabówka – fragment lasu państwowego - lipówka – park dworki w Szepietowie Wawrzyńcach,
 - przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych,

- zwrócenie się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z propozycją wpisania do rejestru zabytków z urzędu obiektów z terenu gminy, zasługujących na objęcie ochroną prawną,
- corocznie Wójt Gminy będzie powoływał komisję, która dokona inwentaryzacji zabytków ujętych do gminnej ewidencji zabytków i sporządzi informację o ich stanie a w szczególności o zabytkach, które są zagrożone w wyniku działania czasu jak i decyzji ich właścicieli. W informacji komisja także zaproponuje wysokość środków, które w ocenie komisji muszą być zabezpieczone na potrzeby ochrony zabytków w budżecie gminy.

2) Działania promocyjne:

- udostępnienie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Gminy,
- wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochrona dóbr kultury,
- dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach gminy,
- zachęty dla szkół do zwracania szczególnej uwagi na znaleziska archeologiczne przez uczniów.

3) Działania z zakresu zagospodarowania przestrzennego:

- zapobieganie rozproszeniu osadnictwa i ochrona historycznie ukształtowanych układów osadniczych wraz z koloniami,
- wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk,
- ochrona historycznie ukształtowanego układu przestrzennego miejscowości i relacji pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,
- utrzymanie cech budownictwa regionalnego w nowo projektowanej architekturze,
- przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych,
- wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.